

KÜRESELLEŞMENİN KÜLTÜREL AKIŞLARI VE SOMUT OLMAYAN KÜLTÜREL MİRAS ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ*

THE CULTURAL FLOWS OF GLOBALIZATION AND ITS EFFECTS ON INTANGIBLE CULTURAL HERITAGE

Sona RZAYEVA**

ÖZ: 20. yüzyılın sonlarında küreselleşme kapsamında politik, ekonomik, sosyo-kültürel, teknolojik ve çevresel alanlarda ortaya çıkan gelişmeler toplumları çeşitli yollarla etkilemekle birlikte toplumların alışkanlıkları, yaşam tarzları ve gereksinimleri üzerinde önemli değişim ve dönüşümler meydana getirmiştir. Küreselleşmenin etkisiyle milletlerin veya toplumların yaşam tarzı olarak ifade edilen yerel kültürler ile küresel kültür arasındaki etkileşim giderek sorunlu ve karmaşık bir hale gelmiştir. Egemen kültür veya kültürlerin yerel kültürler üzerindeki hegemonyası sonucu yerel kültürler üzerinde bir tehdit oluşması, Amerikan kültürünün küresel kültür olarak yaygınlık kazanması, insanların tek bir kültüre yönlendirilmesi, dünya genelinde kültürel tektürleşmenin ortaya çıkması, farkındalığın ve kültürel çeşitliğin yok edilmesi, küreselleşmenin kültürel açıdan ortaya çıkardığı olumsuz sonuçlar olarak değerlendirilebilir. Küreselleşmenin kültürel açıdan ortaya çıkardığı bu gibi sorunlar iç ve dış dinamiklere bağlı olarak kentleşme, medya, teknoloji, eğitim vs. araç ve yollarla gerçekleşmektedir. Bu çalışmada hızla küreselleşen ve değişen dünyada küreselleşmenin kültürel akışları ele alınmış ve somut olmayan kültürel miras üzerindeki etkileri sorgulanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Küreselleşme, kültürel akışlar, kültürel etkiler, kültürel küreselleşme, somut olmayan kültürel miras.

ABSTRACT: The developments occurred in political, economic, socio-cultural, technological and environmental fields within the globalization at the end of the 20th century have affected societies in various ways and caused significant changes and transformations in the habits, lifestyles, and needs of societies. The interaction between local and global cultures expressed as the lifestyle of nations or societies has become increasingly problematic and complex under the influence of globalization. The emergence of a threat to the local cultures as a result of the hegemony of the dominant culture or cultures on local cultures, the spread of American culture as a global culture, the orientation of people to a single culture, the appearance of cultural uniformity around the world, the destruction of awareness and cultural diversity can be evaluated as the negative effects caused by globalization in terms of culture. Depending on the internal and external dynamics, such problems posed by globalization in terms of culture are realized through urbanization, media, technology, education, etc. In this study, cultural flows of globalization in a rapidly globalizing and changing world are discussed and their effects on intangible cultural heritage are investigated.

Keywords: Globalization, cultural flows, cultural influences, cultural globalization, intangible cultural heritage.

* Bu çalışma, "Küreselleşme ve Somut Olmayan Kültürel Miras İlişkisi: Azerbaycan Örneği" başlıklı doktora tezinden üretilmiştir.

** Dr. / Ankara - sonarzayeva@gmail.com (ORCID ID: 0000-0003-0917-1968)

This article was checked by Turnitin.

Giriş

Tarihi çok eskilere giden, sanayi devrimleriyle gelişimini sürdüren, 1980'lerden sonra medya, kablo, uydu, 1990'lardan sonra ise internetin (World Wide Web'in) ve iletişim teknolojilerinin gelişimiyle hız kazanan küreselleşme ülkeler arasındaki sınırları aşarak başta ekonomi olmakla toplumların/ ulusların kültürel ve politik açıdan karşılıklı iletişim ve etkileşimini doğurmuştur. Batı ülkeleri ve ABD'nin bu etkileşimi ortaya çıkaran sanayi devrimleri ve teknolojik gelişmelere öncülük yapması, dünyadaki büyük sermayelerin Batı ve ABD bloğunun tekelinde toplanması, bu devletlerin dünya ekonomisi ve siyasetini yönlendirmesini, ayrıca yeni pazar arama politikası ile az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler üzerinde sömürge faaliyetlerini güçlendirmesini sağlamıştır. Bu sömürgeci faaliyetlerin kültürel boyutu yani kültürel emperyalizm kültürel küreselleşme adı altında karşımıza çıkmaktadır.

Küreselleşmenin kültürler üzerinde olan etkisi sonucu ortaya çıkan ve çok-boyutlu bir fenomen olarak algılanan kültürel küreselleşme üzerine farklı tanımlar yapılmıştır. Kongar'a göre kültürel küreselleşme, örnek bir küresel tüketim kültürünün oluşturulması ile bütün dünyanın aynı marka giyim ve aynı marka yiyecek ve içecekleri kullanmaya koşullandırılmasıdır (Kongar, 1997).

Anthony Giddens, küreselleşmenin Amerikan eksenli olduğunu öne sürerek Coca-Cola, McDonald's ve CNN'ni küreselleşmenin öne çıkan temel kültürel figürleri olarak değerlendirmiştir (Giddens, 2002: 15). Roland Robertson'a göre kültürel küreselleşme kültürler arası etkileşimin bir sonucu olup dünyanın küçülmesi ve tek dünya olarak tanımlanması, ulusal toplumların ise çok kültürü içinde bulundurmasını ifade etmektedir (Robertson, 1998: 99-100). Hannerz'e göre küreselleşme, çevre ile merkez arasındaki ilişkiyi ifade etmekle kültürün "küresel türdeşleşmesi" sürecidir (Taylan, 2008: 88). Peter L. Berger'e göre kültürel küreselleşme, köken ve içerik açısından Amerikan merkezli ve ağırlıklı olmakla dünyayı tehdit eden bir süreçtir (Berger ve Huntington, 2003: 10).

George Ritzer, küreselleşmenin kültürel etkilerini "McDonaldslaşma" kavramıyla ilişkilendirerek McDonaldslaşmanın sosyal etkilerini hesaplanabilirlik, tahmin edilebilirlik, etkinlik ve kontrol edilebilirlik olmak üzere dört faktörle açıklamıştır. Hesaplanabilirlik; paranın, harcanan emek ve zaman karşılığında değerinin hesaplanmasının kolaylaştırılması, tahmin edilebilirlik; sunulan ürünlerin standartlaşması sonucu tüketicinin alternatif bir istekte bulunmaması, etkinlik; günlük yaşamda istek duyma ile doyuma ulaşma arasındaki zaman diliminin kısaldığını; kontrol ise tüketicinin Mc Donaldslaşma sürecinde geliştirilen teknolojilerle kontrolünün sağlanmasını ifade etmektedir (Ritzer, 2000: 34-37).

Stuart Hall'a göre kültürel küreselleşme, "küresel kitle kültürü" adı altında Amerikan yaşam tarzı ve kültürünün yaygınlaşmasıdır. Bir başka deyişle, küreselleşme altındaki dünya, merkezileşmiş olduğu kadar birleşmiş değildir (Hall, 1998: 39-61).

Kültürel küreselleşme ile ilgili yapılan tanımları ortak noktada kısa olarak özetlersek, yukarıda bahsettiğimiz gibi kültürel küreselleşme Amerikan merkezli olmakla tek bir kültürün baskın olması ve yaygınlaşmasıdır.

"Alanlar ürünler, aktörler, gelenekler ve kültürler arası etkileşimler bütünü ve ürünü" (Özdemir, 2018: 1) olan kültür iç ve dış dinamiklerin etkisiyle gelişmelere dayalı olarak sürekli değişim ve dönüşüme uğramaktadır. Bu değişim, dönüşüm ve etkileşim ise modernleşme ve medenileşme adı altında olmak üzere küreselleşme kapsamında gerçekleşmektedir. Kültürler arası etkileşim sonucu ortaya çıkan değişim ve dönüşüm 1980 sonrası teknolojik gelişmelerin katkısıyla gittikçe Batı temelli bir boyuta girmiş ve diğer kültürlerle sistemli bir şekilde dayatılma işine dönüştürülmüştür (Mahiroğulları, 2005: 1280). Yerel kültürler üzerindeki egemen kültür veya kültürlerin hegemonyası sonucu tüketim odaklı bir toplumun oluşması, yerel kültürlerde yozlaşma veya yok oluş, farkındalığın ve kültürel çeşitliliğin yok edilmesi, yerlerde kültürlerarası çatışma sorunları vb. sorunlar ortaya çıkmıştır.

Küreselleşmenin Kültürel Akışları¹ ve Somut Olmayan Kültürel Miras Üzerindeki Etkileri

Günümüzde yaşanan küreselleşme süreçleri, toplumlar ve topluluklar arasında kültürlerarası diyalogun gelişimine katkıda bulunsa da somut olmayan kültürel miras açısından yok olma, bozulma gibi olumsuz etki ve tehditleri² de beraberinde getirmektedir. Hatta UNESCO 2003 Sözleşmesinin başlangıcında bahsedilen "küreselleşme" ve bunu izleyen "toplumsal dönüşüm", insanlığın somut olmayan kültürel mirasını "bozulma, yok olma ve yok etme" tehdidinde bulunduğu kabul edilmektedir. Artan nüfus hareketleri, teknolojik inovasyon, kitle kültürü ve kent merkezlerinin genişlemesi, somut olmayan kültürel mirasın bir nesilden diğer nesle aktarılmasını koparan ve engelleyen bir risk oluşturmaktadır (Alivizatou,

¹ "Küresel kültürel akışlar" kavramı, bireylerin kişisel ve kolektif kimlikler oluşturma yollarını yeniden yapılandıran insanların, kültürlerin ve metaların yoğun uluslararası hareketliliğini ifade eder. Terim, özellikle üretim / tüketim süreçleri ve ürünleri ile ilgili tüketici kültüründe yaygın olarak uygulanmıştır. Dönüşümcü küreselleşme teorisyenleri tarafından harekete geçirilen bu kavram, göçlerin ve hareketliliklerin, ulus devletlerin güçlerini meşrulaştıran hayali sınırları ve toprak sınırlarını silerek sürekli değişen kültürel oluşumlar oluşturduğunu öne sürmektedir (Tzanelli, 2011: 384).

² Yaşayan mirasa yönelik tehditler, 1950'ler ve 1960'lardaki Japon ve Kore yasama söylemleri tarafından tanımlanmıştır, kaynağında ise İkinci Dünya Savaşı sonrasında ülkelerin kitlesel sanayileşme ve batılılaşmasının geleneksel kültürün terk edilmesine neden olacağı endişesi dayanmaktaydı.

2012: 36). Küreselleşmenin kültürel açıdan ortaya çıkardığı olumsuz etki ve tehditler farklı akış, araç ve yollarla gerçekleşmektedir.

Küreselleşmenin kültürel akışları iç ve dış dinamiklere bağlı olarak aşağıdaki şekilde sıralanabilir:

1. Teknoloji
2. Sanayileşme
3. Kentleşme/ Göç
4. Medya
5. Eğitim
6. Uluslararası Yapısal Uyum Programları
7. Dış Mali Kaynak Kullanımı
8. İç Dinamikler

1. Teknoloji ve Somut Olmayan Kültürel Miras

Bilgisayar ve iletişim teknolojilerinin büyük bir hızla ilerlemesi Batı eksenli kültürel değişimleri de beraberinde getirmektedir. Bu kültürel değişimler 21. yüzyılın dünyasını giderek hükümetler, gruplar ve alt kültürler ağı haline getirmekte, genç kuşakları sosyo-kültürel açıdan etkilemekte ve bireyleri metalaştırmaktadır. Bu kültürel dönüşüm ve değişim başta kültürel çeşitlilik olmak üzere somut olmayan kültürel miras alanını etkilemektedir. İnsanlığın binlerce yılda üreterek nesilden nesile aktardığı gelenekler, görenekler, sözlü anlatım ve uygulamaların bütünü oluşturulan somut olmayan kültürel miras unsurları küreselleşme süreci içinde kaybolmaktadır.

Teknolojik gelişmelere bağlı olarak meydana gelen sosyo-kültürel değişimler ve bu değişimlerin kültürler ve toplumlar açısından olumsuz etkileri şu şekilde sıralanabilir:

Teknolojik gelişmelere dayalı sosyo-kültürel değişimler		Kültürel açıdan olumsuz etkileri
Bilişim teknolojilerindeki gelişmelere bağlı olarak kültürlerarası etkileşimin artması	⇒	Kültürel farklılıkların ortadan kalkması.
İletişimin Facebook, Twitter, Whatsapp, Instagram vb. sosyal medya araçları üzerinden gerçekleştirilmesi	⇒	Birincil sözlü kültür ortamına ait edilen sohbet geleneğini yok etmesi ve bu geleneğin elektronik ortama taşınması.
Eğlence anlayışının değişmesi ve teknolojik ortama taşınması	⇒	Sözlü kültür ürünlerinin (masallar, efsaneler, maniler, ninniler vb.) ve geleneksel oyunların (çocuk oyunları, köy seyirlik oyunları) unutulmaya yüz tutması.

2. Sanayileşme ve Somut Olmayan Kültürel Miras

Sanayileşmenin küreselleşme kapsamında somut olmayan kültürel mirasın en fazla el sanatları alanını etkilediği denilebilir. Sanayileşme ve

fabrikasyon üretime geçişle üretim miktarının artması, birim üretim maliyetinin düşmesi ve buna bağlı olarak el sanatlarının sürdürülmesinde önem taşıyan ham madde ve pazar sorunlarının ortaya çıkması sanayileşme karşısında geleneksel Türk el sanatları ürünlerinin rekabet gücünü zayıflatmış, geleneksel el sanatlarından bazılarını tamamen yok ederken bazılarını da yok olma tehlikesiyle karşı karşıya bırakmıştır. Sanayileşmenin en fazla etkilediği el sanatı türleri şunlardır: Dokumacılık, el halıcılığı, kilimcilik, örücülük, demircilik, bakırcılık, kalaycılık, oymacılık, semercilik, yorgancılık, işlemecilik, dericilik, keçecilik, ayakkabıcılık, marangozluk, nalbantlık, nakkaşlık, hattatlık.

3. Kentleşme/ Göç ve Somut Olmayan Kültürel Miras

Kentleşme küreselleşme sürecinin etki araçlarından biri olmakla bu sürecin en sık ve yoğun gözlemlendiği alandır. Küreselleşmenin kentleşmeyle gelen etkisi kentlerin sosyal, mekânsal ve kültürel yapısını değişikliğe uğratmakta ve dolayısıyla insan yaşamını da etkilemektedir. Öte yandan sanayileşme ve sosyo-ekonomik nedenlerden dolayı ülke içinde kırsal alandan kentlere iç göçlerin yaşanması kent ile kırsal kesimlerin nüfusunun dengesini değiştirmekte, bu durum ise toplum içinde kültürel gelişim ve değişimi etkilemektedir. Ekonomisi sanayiye dayalı ülkelerde nüfusun büyük çoğunluğu kentlerde yoğunlaşırken, ekonomisi tarıma dayalı ülkelerde bu durumun aksi yaşanmaktadır. Büyük kentlerle kıyaslamada dış etkenlerden uzak kalan, sosyo-kültürel gelişim ve değişimin daha yavaş yaşandığı kırsal kesimlerde geleneklerin, örf ve adetlerin korunmasının sürekliliği sağlanırken, kentlerde kültürü yansıtan gelenekler, örf ve adetler ve geleneksel uygulamalar kentleşme vs. sebeplerden dolayı uygulanmamakta ve büyük ölçüde erozyona uğramaktadır. Bunun diğer bir sebebi de kentleşme sürecinde yeni inşa edilen modern yapıların gelenekle bağının olmamasıdır.

Sözlü kültür ürünleri, toplumsal uygulamalar, doğa ve evrenle ilgili bilgi ve uygulamalar genellikle aile içi aktarımla sağlanmaktadır. Örneğin baş sağlığı dilemek, göz aydınlığı vermek gibi insan hayatının geçiş döneminin önemli evreleriyle ilgili birçok bilgi ve deneyimler gençlere aile büyükleri tarafından aktarılmaktadır. Bu aktarım aile büyüklerinin çocuklara birebir anlatmasıyla değil, çocukların ve gençlerin görerek öğrenmesi yoluyla gerçekleştirilir. Fakat kentleşme kapsamında mekânların daralması ve sosyo-ekonomik nedenlerden dolayı bu uygulamaların yerine getirilememesi ve bilgi aktarımcılarının bilgilerini taşıyıcılara aktaramaması, somut olmayan kültürel miras unsurlarının bir kısmının unutulmasına neden olmaktadır.

Kentleşmenin somut olmayan kültürel miras açısından ortaya çıkardığı olumsuzluklar aşağıdaki gibi sıralanabilir:

Kentleşmenin getirdiği mekânsal değişimler		Kültürel açıdan olumsuz etkileri
Kentsel dönüşüm sürecinde açık oyun mekânlarına gökdelenlerin kurulması	⇒	Genellikle açık mekânlarda icra edilen geleneksel halk oyunlarının oynanılmaması ve aktarılamaması.
Kentleşme kapsamında âşıklık geleneğinin icra edildiği kahvehanelerin kapatılması ve yerine modern yapı ve eğlence salonlarının yapılması	⇒	Âşıklık geleneğinin aktarılamaması ve kısıtlanması.
Kentleşme kapsamında mekân darlığı sebebiyle geçiş dönemi uygulamalarına gelenek taşıyıcısı olan çocukların götürülmemesi.	⇒	Geçiş dönemleriyle (doğum, düğün, ölüm) ilgili bilgi ve uygulamaların aktarılamaması.
Toplumsal uygulamaların icra edildiği mekânların kentleşme kapsamında yok edilmesi.	⇒	Toplumsal uygulamaların (Hıdırellez, Nevruz vb.) yerine getirilmemesi ve kuşaklar arası aktarımının yapılamaması.
Eski mahalle kültüründen yeni kent kültürüne geçişle birçok adet ve geleneğin "köylü geleneği" olarak algılanıp bırakılması.	⇒	Komşuluk ilişkilerinin zayıflaması.
Hızlı kentleşme ile ormanların ve tarım alanlarının yok edilmesi sonucu iklim değişikliğinin ve çöllerin yayılmasının kaçınılmaz olması, birçok bitki ve hayvan türlerini yok etmesi.	⇒	Bir toplumun kültürünün ve kimliğinin merkezinde yer alan geleneksel bilgi ve uygulamaların (halk hekimliğinin) hammaddesini yok edilmesi.
Kentleşme kapsamında yabani otların yetiştiği arazilerin yok edilmesi, ayrıca tarım alanlarının azalması, büyük kentlerden başlamakla küçük kasabalara kadar açılan, başta McDonald's olmakla Burger King, Sbarro's, Popeye's, Pizza Hut vs. gibi fast food gıda zincirlerinin büyümesi.	⇒	1. Yerel ve yöresel mutfak kültürünü büyük ölçüde değişime tabii tutmakla olumsuz yönde etkilemesi ve bu sayede geleneksel yemeklerin yerini hamburger, pizza gibi abur cuburlar kategorisinden olan yiyeceklerin alması; geleneksel mutfak kültüründeki yerel, bölgesel ve etnik farklılıkların yok olması. 2. Fast-food restoranlarının gerçek dostlukları, aile ilişkilerini ve en önemlisi aile yemeğini de olumsuz etkilemektedir. Sohbet etmek, birlikte zaman geçirmek, her gün ailenin bir araya gelmesini teşvik eden temel ritüellerden olan ortak yemek ve yemeğin sağladığı ortak neşe fast -food ortamında kaybolmaktadır.
Kentleşme kapsamında ana malzemesi beton ve demir olan seri bina üretimi.	⇒	1. Kentlerin yerel kültürden yararlanarak inşa edilmemesi ve kent kültürünün kimlik, bilgi ve aidiyet kaynağı olarak kuşaktan kuşağa aktarılmaması. 2. Ağaç, taş, toprak, tuğla ve ahşapla kentsel, sanatsal ve anıtsal yapı ortaya koyarak onlara estetik değer kazandıran ve birikimlerini yıllardır kuşaktan kuşağa aktaran gelenek ustalarını (ağaç, toprak ve taş ustaları) yok etmesi.

4. Medya ve Somut Olmayan Kültürel Miras

Kültürel açıdan yaklaşıldığında küreselleşmenin temel dinamiği olarak kabul edilen medya küresel bir kültürler pazarıdır ve bu pazarın çoğu ürünü Amerikan medyası kökenli ürünler olmakla bütün dünyada dolaşmaktadır. “Bu dolaşım süreci içinde çok kere yerel medya ve aktörlerle işbirliğine girilip, içerik olarak yerelleştirilen küresel kitle kültürünün tüketimi sağlanmakta, böylelikle yeni bir kültür tüketicisi tipi yaratılmaktadır” (Özdemir, 2009: 9-11).

Küreselleşmenin beraberinde getirdiği yeni tüketim kültürünün yerel kültürler üzerindeki baskın etkisi somut olmayan kültürel miras alanında da görülmekte olup somut olmayan kültürel mirasın yaşatılması ve aktarımındaki temel sorunlardan biridir. Yeni tüketim kültürünün tanıtılmasının, çekici kılınmasının ve yaygınlaşmasının temelinde ise iletişim teknolojileri ve medya durmaktadır. Kapitalizmden ayrı düşünülmeyen bir unsur olan medya insanlara görmek istediklerini değil, emperyalistlerin görmek istediklerini gösterir ve lüks ihtiyaçlar olarak bilinen ihtiyaçları temel ihtiyaçlar düzeyine indirir. Kültürü milli ve evrensel kültür diye ikiye ayıran; milli kültüre “manevi kültür” evrensel kültüre ise “maddi kültür” adını veren William Ogburn’a göre emperyalist devletler evrensel kültüre ulaşmış olan devletlerdir. Bu kazanımından dolayı ise mazlum devletleri maddi ve manevi yönden sömürmek onlar için kaçınılmaz bir fırsat haline gelmiştir (URL-4).

Sosyal veya internet medyasıyla yaygınlaşan tüketim kültürünün somut olmayan kültürel miras üzerindeki etkileri teknoloji başlığı altında ele alındığından medya başlığı altında görsel ve işitsel medyanın (televizyon ve radyo) etkileri üzerinde durulacaktır.

Küreselleşmenin kültürel alandaki hedef ve amaçlarından biri olan tüketim alışkanlıkları benzer ve aynı kalıp düşünceleri taşıyan bir topluluk oluşturmak çabası sonucu ortaya çıkan tek tipleştirme farklı içerik ve türde hazırlanmış programlar, filmler, diziler, hatta haber programları yoluyla yapılabilmektedir. Küreselleşmenin medya üzerindeki hâkimiyetinin temel nedeni ise bu programları tüketen ülkelerin veya toplumların üretici gücünün olmaması ve yahut medyanın siyasi ve ideolojik güçler tarafından yönetilmesidir.

Küreselleşme sürecinde kapitalizmle empoze edilen tüketim anlayışı yalnız ürünü almayı değil, aynı zamanda ürünle ilgili bir kültürü de almayı zorunlu kılmaktadır. Bu suretle medya insanları sadece aktardığı içerikle etkilemez, aynı zamanda metnin içerisindeki unsur ile de etkiler. Filmlerdeki, kliplerdeki veya medya metinlerindeki karakterlerin ve kahramanların sahip oldukları alışkanlıklar, sergiledikleri davranışlar, kullandıkları giysiler ve nesnelere seyirciyi etkiler. Bunun sonucunda da Adorno'nun ifade ettiği gibi kültür hiç olmadığı kadar birleşmiş ve bütünleşmiş olur: “Günümüzde kültür her şeye benzerlik bulaştırır. Filmler, radyo ve dergiler bir sitem meydana getirir. Bu alanların her biri kendi

içinde ve hep birlikte söz birliği içindedir". Bunun dışında Adorno kültür endüstrisinin tüketiciye sunduğu hazzın yapay niteliğini de vurgular. Gerçek haz sunulmaz bile. Fiyakalı olay örgüleri ve görüntüler, vadesi sürekli uzatılan birer senet gibidir. Bu nedenle başlangıçtaki vat de yanıltıcıdır (Horkheimer ve Adorno, 2016: 114).

Medyanın kültür üzerinde etkisi olumlu ve olumsuz olmakla iki boyuta ele alınabilir. Medya yerel kültürün küresel alana taşınması ve küresel alanda tanınması fırsatı sunsa da diğer taraftan küresel kültürün baskın bir güç olarak yerel kültür üzerinde hegemonyasını ve yerel kültürün unutulmasını da sağlamaktadır. Küresel kültürün yerel kültüre etkisi, insanlar tek bir kültüre yönlendirilmekte ve bunun sonucu olarak da dünya artık hızla aynı markaları giyinen, aynı yiyecekleri yiyen, aynı müzikleri dinleyen bir kültüre doğru sürüklenmekte ve tektürleşme ortaya çıkmakta; ayrıca kültürel değerler yok olmakta ve kültürel yozlaşma yaşanmaktadır. Toplumsal düzen ve kültürün yozlaşmaya uğraması toplumun yok olması demektir. Çünkü bir toplumu diğer toplumlardan farklı kılan kültür ve kültürel değerlerdir. Küresel kültürün yerel kültüre etkisinin temelinde ise dünyanın ekonomik ve siyasi güçlerinin kendi tüketim ürünlerinin yanı sıra kültürel özelliklerini de dünyaya aktarmaları durmaktadır.

Medyanın kültür endüstrisi üzerindeki etkileri en fazla somut olmayan kültürel miras alanında göze çarpmaktadır. Somut olmayan kültürel miras açısından medyanın ortaya çıkardığı olumsuzluklar ise bu alanda daha çok eğlence kültürü üzerinde yoğunlaşmaktadır. Medyanın somut olmayan kültürel miras açısından ortaya çıkardığı olumsuzluklar aşağıdaki gibi sıralanabilir:

Yerel müzik kültürünü olumsuz etkilemesi: Küreselleşmenin müzik üzerindeki etkisi genellikle kaleydoskopiktir. Dolayısıyla eğlence endüstrisi kapsamında müziğin uçuculuğunu gözlemlemek zordur. Örneğin günümüzde belirli bir topluluktaki (ör. hip hop) bir anti-oluşumsal kültürel tezahürü temsil edebilecek olan, yarı, orijinal ideolojilerinden çok az ya da hiçbir şey taşımayan küresel tüketim için kolayca kalıplaşmış ve pazarlanabilir bir ürüne dönüştürülebilir. Bu ise bir toplumun kültürel değerleri üzerinde ciddi sorunlar yaratabilir. Ne yazık ki, bu tür gelişmeler çoğu kez son birkaç yılda artan bir dinleyici kitlesini cezbeden dünya müziği olarak bilinen müzik türünde bulunabilir (Lunsqui, 2012).

Küreselleşmenin yerel müzik üzerindeki etkileri başta medya veya kitle iletişim araçları olmakla aşağıdaki çeşitli yollarla gerçekleşmektedir:

1. Göç,
2. Turizm,
3. Konser turneleri,
4. Eğitim,
5. Müzik aletleri ve müzik ticareti,
6. Reklâmlar,
7. Müzik kitapları ve dergileri,

8. Eğlence sanayisi,
9. Ekonomik zorunluluklar,
10. İnternet,
11. Medya (Büyükyıldız, 2009).

Küresel müziğin aktarılmasında genellikle CD, plak, kaset, dergiler ve kitaplar, internet ve televizyon-radyo yayıncılığı gibi medya aygıtları kullanılmaktadır ve bunların arasından en etkili olanı medya alanıdır.

Müzik endüstrisi, genellikle Amerika ve Avrupa merkez ağırlıklı olup faaliyetini büyük plak şirketleri önderliğinde sürdürmektedir. “Bağımsız plak şirketler grubu WIN’in 2016 yılında açıkladığı rakamlara göre Dünya müziğinin % 62,4’ü üç büyük şirket (Sony, Warner ve Universal), geri kalan % 37,6’sı ise bağımsız plak şirketleri tarafından yönetilmektedir. Bağımsız şirketlerin 2015 yılı itibariyle 5,6 milyar dolar ciro yaptığı ve bunların içinden sadece 7 tanesinin 100 milyon doların üzerinde bir rakama eriştiği vurgulanan raporda, 2015’in global müzik gelirlerinin 14,9 milyar dolar olduğu ve bunu 9,3 milyar dolarının sadece bahsi geçen üç şirket tarafından elde edildiğinin de altı çizildi” (URL-1).

Kültür endüstrisi alanında büyük bir yer kapsayan dünyanın bu üç büyük müzik şirketi ve bu şirketlerin etkisi altında olan yerel şirketler daha fazla satış yapmak ve daha çok müşteri kazanmak amacıyla ihraç ettikleri pop müzik ürünlerinde cinsel ve tahrik edici unsurlar kullanmaktadırlar. Kullanılan cinsel unsurlar sadece görüntüyle sınırlanmamakta, aynı zamanda şarkı sözlerine de belirgin bir şekilde yansımaktadır. Ve bu ürünlerin satışının en iyi yapıldığı yer de medyadır. Özellikle televizyon yayınları hem göze hem kulağa hitap etmesinden dolayı diğer medya araçlarından daha etkilidir.

Zeki Büyükyıldız’ın belirttiği gibi Pop müzik tüketim açısından fast-food tüketimine benzemektedir. Nasıl ki kitle kültürünün bir ürünü olan fast-fooda ulaşmanız ve tüketmeniz zahmet gerektirmese, küreselleşen dünyadaki kitle kültürünün bir diğer ürünü olan pop müziğe (fast music) ulaşmanız ve tüketmeniz fazla zahmet gerektirmemektedir (Büyükyıldız, 2009).

Küresel müziğin etkisi en çok gençler üzerinde görülmektedir. Halk ve sanat müziğini dinlemek, moda haline gelerek kitle müziğine dönüşen Batı pop müziğinin etkisiyle gençler üzerinde moda ve çağdışı kalma gibi bir psikolojik baskı oluşturmuştur. Çünkü algılanması, söylenmesi ve unutulabilmesi çok kolay olan bu tür müzikler günlük yaşamın bir parçası haline gelmiş ve toplum da bu empoze edilen kolaycılığa uymuştur. Sonuç olarak küreselleşme kapsamında popüler müzik ürünleri karşısında somut olmayan kültürel mirasın bir unsuru olan yerel müzik olumsuz etkilenmekte, yozlaşmakta ve ulusal bilinç kaybolmaktadır.

Yerel oyun ve oyuncak kültürünü olumsuz etkilemesi: Küreselleşmenin etkisiyle endüstrileşmenin yaşamın her alanında giderek artması geleneksel çocuk oyun ve oyuncaklarını da etkilemiş, oyun ve

oyuncakların ticarileşerek dünya çapında endüstrileşmesini ve metalaşmasını sağlamıştır. Dünya oyuncak pazarının büyüklüğü 90 milyar doların üzerindedir. Oyuncak endüstrisi satışları, küresel bir bilgi kuruluşu olan NPD Group tarafından takip edilen 12 global pazarda 2017 yılında yüzde 1 oranında büyümüştür (İnal, 2007: 111). Dünyanın en büyük oyuncak pazarı olan ABD'deki oyuncak satışları, dünyanın toplam kolektif performansına paralel olarak, 2017 yılında yüzde 1 oranında artarak 20,7 milyar dolara yükselmiştir (URL-3).

Oyun ve oyuncakların küreselleşmesindeki en büyük etken, güçlü bir araç olan medyadır. Oyuncak pazarı, küreselleşme nedeniyle özellikle gelişen televizyon ve filmlerden etkilenmektedir. Oyuncak endüstrisinin piyasaya sunduğu her yeni karakter ve onun imajına hizmet eden ürünler (aksesuarlar, bardaklar, tişörtler, kalemler, posterler vb.) medya aracılığı ile çocuklara iletilmekte ve bu karakterler çocuğun kültürel gelişimini önemli derecede etkilemektedir. Kemal İnal'ın da belirttiği gibi "gündelik hayatımızda da her an fark edebileceğimiz üzere, örneğin bir çizgi film piyasaya sürüldüğünde, akabinde hemen o çizgi filmdeki karakterlere ait yığınlarca ürün de piyasaya sunulmaktadır. ABD gibi emperyalist ülkelerin kültür endüstrisi, X-Man, Spider Man, Pokemon, Terminatör gibi sanal kahramanları ve küresel bir neoliberal 'çocukluk kültürü'nü saldırgan formlar içinde yeniden üretmektedir ki bu tür bir örüntü, ABD'nin tüm dünyaya hâkim olmak için açtığı savaşların gerek(çe)lerine denk düşmektedir" (İnal, 2007: 111).

Dünya genelinde satılan ve ticarileştirilen 'global oyuncaklar'dan biri olan Barbie üretildiği 1949 yılından bu yana popülerleşerek dünyanın dört bir yanına - 140'dan fazla ülkeye ihraç edilmektedir. Küreselleşen oyuncaklardan biri de yine Amerika'da üretilen Bob the Builder'dır. Bob the Builder bir televizyon dizisidir ve medyanın küreselleşmesi ile birçok ülkede oyuncakları bulunmaktadır. Çocukların artık jenerik oyuncak almaları gerekmiyor, çünkü büyük oyuncak pazarı ve birçok ülkeden satın alma yeteneği, onların ilgi alanlarına yönelik özel bir oyuncak almasını sağlıyor (Cangızbay, 2013).

Sonuç itibarıyla oyun ve oyuncakların küreselleşmesi ve metaya dönüşmesi, ayrıca başta ABD olmak üzere diğer ülkelerden medya aracılığı ile piyasaya sürülen ithal çizgi film karakterleri ve bu karakterleri yansıtan oyuncakların ulusal ve yerel kültürle bağlantısının olmaması, Amerika ve diğer ülkelerin tarihini ve kültürünü yansıtmaması yerel oyun ve oyuncak kültürünün olumsuz etkilemiş, hatta bazı oyun ve oyuncakların tamamen unutulmasını sağlamıştır.

Yerel giyim-kuşam kültürünü olumsuz etkilemesi: Küreselleşmenin giderek hızla yükselmesi ve ortaya çıkan kültürel değişimlerin her alana yansımaları moda sektöründen de yan geçmemiştir. Yüzyıllar boyunca, giyim ve kuşam, kültürler arası değişimin en açık ve dokunaklı göstergelerinden biri olmuştur. Diğer alanlarda olduğu gibi moda

endüstrisinde küreselleşmenin etkisi Batı merkezli olarak karşımıza çıkmaktadır.

Moda endüstrisinin hızlı gelişimi hızlı moda kavramını ortaya çıkarmıştır. Moda endüstrisinin küreselleşmesi sonucu 1980'lerde Amerika Birleşik Devletleri'nde ortaya çıkan hızlı moda podyumdan perakendecilere hızlı bir şekilde tasarımların taşınması süreci olup bu sürece öncülük eden Zara ve daha sonra açılan Forever 21, Bershka, H&M, Stradivarius, Oysho vb. mağazalar dünyanın dört bir yanına yayılmış ve küresel bir başarı kazanmışlardır. Hızlı moda markalarından bazılarının dünyadaki dağılımı ve mağaza sayısı şöyledir:

Marka	Net Mağaza Açılış Adedi		Toplam Mağaza	
	9 Eylül 2017	9 Eylül 2016	31.Eki.17	31.Eki.16
Zara	60	49	2127	2051
Zara Kids	-7	-13	139	147
Pull&Bear	13	41	986	977
Massimo Dutti	16	23	781	763
Bershka	21	29	1102	1073
Stradivarius	30	35	1024	985
Oysho	36	21	672	628
Zara Home	35	41	587	543
Uterqüe	8	1	86	73
Toplam	219	227	7504	7240

Şekil 1: Hızlı moda markalarından bazılarının dünyadaki dağılımı ve mağaza sayısı (Kaynak: URL-2)

Rossen'e göre "tekstil ve hazır giyim sektöründe küreselleşme bir hazır giyim ürününün New York'ta tasarlanması, Kore'de yapılan ve Hong Kong'da kesilen bir kumaş kullanılarak Çin'de üretilmesi ve İngiltere'de dağıtılması anlamına gelmektedir (Gül, 2011: 28). Güney Kore, Çin, Tayvan ve Türkiye dünyanın en önemli tekstil ihracatçıları iken AB ülkeleri sektörün lideri konumundadırlar.

Dünyanın en büyük hazır giyim pazarı olmasından ve aynı zamanda dünyanın en büyük reklâm şirketlerinin birçoğuna da ev sahipliği yapıyor olmasından dolayı ABD bugün giyim tarzı da dâhil olmak üzere yaşam tarzını tüm dünyaya satmaktadır. Bir zamanlar Amerikan sığır çiftlikleri tarafından giyilen denim³ pantolonlar bugün küresel bir moda ikonu haline gelerek yaşlı, genç ayrımı yapılmadan tüm yaş grubuna hitap etmekte ve yaygın olarak giyilmektedir. Satış oranlarını artırmak amacıyla erotik çağrışımlar

³ Denim pantolonun hikâyesi Fransa'nın Nimes kasabasından başlar ve adını da Denim adı verilen pamuk malzemeden almış; 19. yüzyılın sonlarında ise Levi Strauss tarafından dayanıklı ve rahat olmasından dolayı maden sanayi işçileri için tasarlanarak Amerika'ya getirilmiştir.

da eklenmekle denimler üzerinde her sene değişiklikler yapılmakta ve tüketicie sunulmaktadır.

Modanın küserselleşmesinde ve gençlerin küresel modadan etkilenmelerinden en büyük etki aracının medya, özellikle de görsel medyanın olduğu denilebilir. Genç kuşak görsel medya aracılığı ile gördükleri sanatçı ve şarkıcıların giyim tarzlarını örnek almaktalar ki bu da modanın belirlenmesindeki başlıca unsurlardan biridir. Bunun dışında moda endüstrisindeki küresel rekabetin, firmaları markalaşmaya yöneltmesinde, markanın bir yaşam tarzı göstergesine dönüşmesinde, bir imaj sağlamasında ve dünya çapında bir tüketici kitlesi oluşturmasında görsel medya en büyük reklâm aracı görevini üstlenmektedir.

Küresel modanın yayılması sonucu giyim kuşamda etnik, milli ve kültürel göstergeler ve çeşitlilikler büyük ölçüde yok edilmiş, dünya aynı giysileri giyinen bir köy haline gelerek küresel bir tarz yaranmıştır ki bunun da nedenleri şunlardır:

1. Modanın, özellikle de hızlı modanın hızla yaygınlaşması,
2. Tekstilin dünya üzerindeki dolaşımı,
3. Birçok geleneksel moda evlerinin ve yerel tasarımcıların, hızlı moda devlerine ve modaaya uygun, düşük maliyetli kıyafetlerine ayak uyduramaması,
4. Gençlerin Batıya özenmesi ve hayranlık duyması ile taklit etmeleri,
5. Tüketici alışkanlıklarının değişmesi.

Yaşam tarzının değişmesi: 2. Dünya Savaşı'nın ardından Avrupa'nın siyasi açıdan sömürgeci gücünü kaybetmesiyle ABD egemenliğinin başlaması, ekonomiden siyasete, kültürden teknolojiye kadar her alanda halen etkisini korumaktadır. Bu egemenlik kendini film ve sinema endüstrisi alanında da göstermektedir.

Günümüz dünya sinema pazarında piyasaya sürülen filmlerin incelenmesi sonucu egemenlik durumunun Amerikan Hollywood stüdyolarında olduğu görülmektedir. Bu stüdyolar yalnızca Amerikan iç pazarını değil, aynı zamanda dünya pazarının da büyük bir kısmını kendi kontrol ve denetimlerinde tutmaktadırlar ve bu stüdyolarının yurt dışı satış gelirleri ABD'nin iç satış gelirlerden daha fazladır. Çünkü bu firmalar üretimin yanı sıra dağıtım ve gösterimi de kontrol etmektedirler (Dağtaş, 2018: 190).

rütbe	bölge	Kâr (Milyar, USD)
1	Amerika Birleşik Devletleri ve Kanada	11.4
2	Çin	6.6
3	Birleşik Krallık	6.5
4	Japonya	2
5	Hindistan	1.9
6	Fransa	1.6
7	Güney Kore	1.5
8	Almanya	1.1
9	Avustralya	0.9
10	Meksika	0.8

Şekil 2: 2016 yılı itibarıyla Dünyadaki En Büyük Film Endüstrileri (Kaynak: URL-5).

Piyasaya sürülen yabancı filmlerin ülkelere göre dağılımına bakıldığında da ABD yapımı filmlerin sayı bakımından başta geldiği görülmektedir. Örneğin 2017 yılında Türkiye’de vizyona giren 234 yabancı filminden 190’ı ABD yapımıdır (URL-8).

ABD dünyaya sadece ürettiği filmlerini değil, bu filmlerle, özellikle de Hollywood filmleri ile tüm dünyaya kendi emperyalist ideolojisini, yaşam tarzını, eğlence ve tüketim alışkanlıklarını da ihraç etmektedir. Öte yandan Hollywood filmleri militarist, ırkçı ve milliyetçi bir yaklaşım da sergilemektedir. Bu filmler, toplumların tüketime olan taleplerini artırmamasından, yeni davranış kalıpları ve tüketim alışkanlıkları oluşturmasından dolayı büyük ekonomik bir sektör haline gelmiştir (Gökdemir ve Kurtoğlu, 2013: 42-43).

Sonuç olarak bu durum, yerel toplumların yaşam tarzlarının derinden etkilemekle kültürel çatışmaların artmasına, yerel kültürlerin yok olmasına, insanların hayata bakış açılarının, davranış ve ilişki biçimlerinin, adet ve geleneklerinin değişmesine neden olmaktadır. Gökdemir ve Kurtoğlu’nun tabiriyle dersek, “Hollywood sineması, oryantalist bakış açısı ile öteki olarak tanımladığı Doğu üzerinden Batı kimliğini inşa etmektedir” (Gökdemir ve Kurtoğlu, 2013: 48). Bu durum karşısında en büyük aracın medya, özellikle de yeni medya olduğu söylenebilir. “Çünkü artık yeni medya çağında genç nesil sinemayı salonlarda izlemek yerine akıllı telefonlarından ya da tabletlerden hareket halindeyken, yani otobüste, spor yaparken vb. izlemeyi tercih eder hale gelmeye başladı” (Özarslan, 2014)

Gerek sinema ile gerekse medya kanallarında sunulan programlarda Avrupa ve Batı kültürünün modern kültür olarak sunulması ve bunun modern yaşam kültürü olma algısının oluşturulması gençlerin, özellikle de dijital kuşağın Batı kültürüne özenerek kendi kültürel değerlerini, adet ve geleneklerini hor görmesine de neden olmaktadır.

Âşıklık geleneği üzerindeki etkileri: Medya sözlü kültür ürünleri arasında büyük önem ve yere sahip âşıklık geleneğinin tanıtılması ve bu geleneğin canlandırılmasında önemli bir etken olsa da bu gelenek üzerinde olumsuz etkilere de sahiptir.

İcra ortamının değişiminden dolayı aşığın medya ortamında kendini rahat hissedememesi, aşığa tanınan sürenin sınırlı olması ve dolayısıyla âşıklık geleneğindeki çeşitli uygulamaların (muamma, tarih düşürme, bade içme, rüya görme vb.) atlanması ve aşığın doğaçlama gücünü etkin bir şekilde kullanamaması, ayrıca medyanın âşıkların elinden popüler olma fırsatını alması ve âşıkların sadece dinleyici kitlesi az olan medya kanallarında veya izlenme oranı düşük olan yayınlardaki boşlukları doldurmakla sınırlı kalmaları âşıklık geleneğini olumsuz etkilemiştir. Bunun temel etmeni ise Özdemir'in bahsettiği gibi medyanın tekelindeki "popülerliğin", yeni dönemin temel belirleyicilerinden biri olması ve bu kapsamda âşıklara pek de fırsat verilmemesidir. Bu görüşe göre; "*Medya, kendi "hikâyecilerini, destancılarını, efsanecilerini", özetle kendi anlatım ve gösterim aktörlerini çoktan yaratmıştır. Yeni dönemin aktörleri, halkın yeniden büyülenmesinde hızla eskitilen âşıklık geleneği gibi geçmişe ait unsur, gelenek ve temsilcilerden yararlanmışlardır. Yeninin abartılarak etkinleştirilmesinde ve yaşamın yeniden kurgulanmasında, eskiye ihtiyaç vardır. Medya tarafından "ötekileştirilen" âşıklar da bu kapsamda değerlendirilmektedir. Ötekileştirme ve yararlanma süreçleri aynı anda gerçekleşmektedir*" (Özdemir, *Medya Kültür ve Edebiyat* 187).

Âşıklık geleneğindeki yozlaşma veya değişimin temel nedenleri olarak teknoloji, iletişim ve ulaşım alanlarında yaşanan gelişmeler ve kentlere göç gösterilmektedir (Özdemir, 2012: 347).

5. Eğitim ve Somut Olmayan Kültürel Miras

Küreselleşmenin etkilerinin incelenmesi sonucu bu etkilerin genellikle Batı'dan kaynaklandığı ve Batı ile ilişkilerin tarihsel bağlarının her ülke için farklılık gösterdiği görülmektedir. Örneğin Batı'nın Afrika ve Karayip ülkeleri ile ilişkileri doğrudan köleleştirme ve sömürge üzerinden kurulmuşken, diğer ülkeler açısından bu ilişkiler kendini çeşitli ekonomik ve kültürel baskı ve etkiler şeklinde göstermektedir. Kültürel baskılar ve etkiler de türüne ve ülkelere göre değişiklik göstermektedir. Bu bağlamda küreselleşmenin kültür üzerindeki etki araçlarından birinin de eğitim ve dil (linguistik) olduğu denilebilir.

Küreselleşmenin eğitim ayağı da kendi içinde farklı şekillerde gerçekleştirilmektedir. Örneğin Hindistan'daki Britanya sömürge yönetimi, tarihi olarak, okuma yazma bilen orta sınıfı Anklıanlaştırılmış bir eğitime tabi tutarken, Britanya Afrika'sının birçok bölümünde ileri eğitim altyapısı sadece Britanya üniversitelerinden mali açıdan akreditasyon alabilmiştir (Holton, 2013: 65). Afrika ülkelerinde ise Batı eğitimi, sömürge devlet bürokrasisinde çalışabilecek yetenekli Afrikalıları yetiştirmeyi amaçlamakla birlikte aynı zamanda genç Afrikalılara "Batılı olmayı", "Batı'yı düşünmeyi",

“Batıya inanmayı ve ibadet etmeyi”, “Batılı gibi giyinmeyi”, “Batılı gibi yemeyi” öğrenmelerini sağlamayı amaçlayan kasıtlı bir kültürel dönüşüm manevrasıdır (Pugalla, 2005).

Küreselleşmenin eğitim boyutu bağlamında değerlendirilebilecek diğer bir konu da öğrenci hareketliliğinin bir aracı olan değişim programlarıdır. Değişim programları öğrenci ve öğretim elemanlarının değişimiyle yapılmakta olup temel amaçlarının başında yüksek öğretim kurumlarının eğitim kalitesini kültürel etkileşimlerle arttırmak, eğitime yönelik kurumlar arası işbirliğini geliştirmek ve öğrencilerin işgücü piyasasında istihdam edilebilmelerini sağlamak gelmektedir. Temel amaçlarının başında yukarıda gösterilen hususlar gelse de bu programların aslında kültür emperyalizmine hizmet ettiği de denilebilir. Ve bu hizmet, çoğunlukla bilinçsiz ve apolitik oluşumundan dolayı seçilen gençler aracılığı ile gerçekleştirilmektedir. Yani kültür emperyalizminin ilk hedefi gençlerdir. Amaç ise bu gençler aracılığı ile emperyalist güçlerin kendi kültürlerini yayması ve aşılmasıdır.

Dil hegemonyasının dünyada yaygınlaşması da kültür emperyalizminin eğitim boyutu kapsamında değerlendirilebilir. Bu bağlamda yeni küreselleşme sürecinin getirdiği küresel kitle kültürünün dili İngilizce olmak üzere Batı merkezlidir. Hatta Mehtap Yeşilorman’ın dediği gibi “yeni düzende hâkim gücün adres defteri de denilebilir. Çünkü teknik, bilimsel ve sosyo-kültürel alanlarda tek etkileşim sistemi olarak kullanılmaktadır. Bunun yanı sıra, İngilizce hâkim gücün zihinsel ve mantıksal yapı ve süreçlerini taşıyan kültürel vasıta halini almıştır. Bütün bunlar tekrar elden geçirildiğinde, lisanın niçin ve nasıl bir sektör haline getirildiğini ve İngilizce öğrenmenin neden bir zorunluluğa dönüştüğünü daha anlaşılır kılmaktadır” (Yeşilorman, 2014: 159).

Bilindiği üzere her dil ait olduğu bir toplumun ideolojisini ifade etmektedir. Bu bağlamda Amerikan İngilizcesi, Amerikan toplumunun değerlerini ve ilkelerini taşımaktadır. Amerikan İngilizcesinin dünyada yaygınlaşması sadece günümüzün gerektirdiği bir durum değil, aynı zamanda ABD yönetim kuruluşları, özellikle de ABD Büyükelçilikleri tarafından teşvik edilmektedir. Buna ABD’nin eğitim yardımları örnek gösterilebilir.

Kısacası, gayri resmi emperyalizm altında, eğitim ve dil kültürel egemenlik stratejileri için önemini korumaktadır.

6. Uluslararası Yapısal Uyum Programları ve Somut Olmayan Kültürel Miras

Yapısal uyum programları, genellikle teorik olarak çoğu dünya ülkelerine maddi anlamda destek olacak şekilde tasarlanmaktadır. Fakat bu programlar ile aynı zamanda hükümetlerin ihtiyaç duydukları hükümet yapılanma harçları da acil mali yardımla karşılanmakta ve böylece ülkenin iç altyapısına ve özellikle de ülkenin kültürel kimliğine zarar veren yapısal düzenlemelere müdahale edilmektedir. Bunun dışında uyum programları ile

alıcı hükümetlerin (hükümet tarafından sürdürülebilir bir iç altyapı oluşturmak için kurulmuş) yurtiçinde yerleşik işletmelere sübvansede edilmesi engellenmekte ve alıcı devlete sıkı bir şekilde ihraç edilen işin sübvansede edilmesi için bol miktarda fon sağlanmaktadır. Diğer taraftan çok uluslu şirketler yapısal uyum programlarına katılan ülkelerde fabrikalar açmaya da hevesliler (Chung, 2004: 99).

Çok uluslu şirketlere bağımlı olan, ihracata yönelik ve ihracata dayalı bir ekonominin olumsuz etkileri en fazla alıcı-devletin kültürel kimliği ve kültürel mirası alanında görülmektedir. Alıcı-devletin vatandaşlığına dair kapalı mesaj, yerel altyapının (sosyal, kültürel, ekonomik) korunmaya değmemesidir. Ve bu alıcı ülkelerde sıklıkla meydana gelen şey, ihraç edilen ürünlerin kültürel değişime dönüşmesidir. Yerel, kültürel giysinin giyilmesindeki görünürlüğün bozulmasının, ihracata yönelik fabrikalarla yıllardır serpilten ülkelerde daha belirgin olması bir tesadüf değildir (Chung, 2004: 99).

7. Dış Mali Kaynak Kullanımı ve Somut Olmayan Kültürel Miras

Dış kaynak kullanımı, bir kuruluş içinde gerçekleştirilen bir hizmet veya üretimin, aynı kuruluşun bir parçası olmak zorunda olan başka bir kuruluş tarafından gerçekleştirildiği anlamına gelir. Dış kaynak kullanımı, ülke sınırları dışında dış kaynak olarak tanımlanmaktadır (Bulajic ve Domazet, 2012: 1322).

Dış kaynak kullanımında kültür önemli yere sahiptir. Çünkü şirketler rekabet güçlerini kaybetmemek için yerel kültürü ürünlerine yerleştirme ihtiyacı duymaktadırlar. Yazılım geliştirmede ise şirketler maliyeti azaltmanın bir yolu olarak dış kaynak seçme eğilimindedir (Kim vd. 2005: 2).

Mali açıdan dış kaynaklara bağımlı ülkelerde bulunan yabancı işyerleri tarafından dış kaynak kullanımıyla iş gücünün artması kültürel kimliğin ve kültürel mirasın korunmasında olumsuzluklar meydana getirmektedir. Örneğin Güney Asya'da, şirketlerin telefon tabanlı müşteri hizmetlerinin dışarıdan temin edilmesi sonucu müşterilerden gelen çağrılarını yanıtlayan tüm Hintli ve Pakistanlı çalışanların bir numaralı önceliği şudur: bir Amerikan gibi (Chung, 2004: 100).

8. İç Dinamikler ve Somut Olmayan Kültürel Miras

Somut olmayan kültürel mirasın küreselleşme karşısında bozulması, yok olması ve tehlike içine girmesi hiç de her zaman teknoloji, sanayileşme, kentleşme, medya vs. gibi küresel düzeydeki dış dinamiklerden kaynaklanmamaktadır. Bu sorunların ortaya çıkması çoğunlukla dış dinamiklerden kaynaklansa da iç dinamiklerin de payı yok değildir. Ülkeler ve bölgelerdeki iç süreçlerin sonuçları, kentleşme eğilimleri ve bölgesel entegrasyonlar gibi iç dinamikler de bu süreci etkilemektedir.

Küreselleşmenin iç dinamiklerden kaynaklanan sorunlarına aşağıdakiler de örnek olarak gösterilebilir:

1. “Modernlik” düşüncesi altında Batı yaşam tarzına özentisi ve yerel kültürün küçümsenmesi;

2. *Mekân isimleri*: Tabelaların, kafe, restoran ve eğlence mekânlarının vb. isimlerin yabancı dilde yazılması;

3. *Tişört üstü yazılar*: Yerel fabrikaların amerikan tarzı, “New York” ya da “Los Angeles” vb. yazılı ve Amerikan bayrağı baskılı tişörtler üretmesi ve toplum modasının “Amerikanlaştırılması”;

Küreselleşmenin kültürel sonuçları

Küreselleşmenin kültürel açıdan ortaya çıkardığı sorunlar özetle şu şekilde sıralanabilir:

- Amerikan kültürünün küresel kültür olarak yaygınlık kazanması,
- Tüketim odaklı bir toplum modeli sunması,
- Çok kültürlülüğün olması iddiasına karşın aslında tek bir kültüre doğru gidişin hızlanması,
- İnsanları tek bir kültür çatısı altında toplanması,
- Yerlerde kültürlerarası çatışma sorunları,
- Farkındalığın ve kültürel çeşitliliğin yok edilmesi,
- Yerel kültürlerin aşındırılması ve hatta yok edilmesi (Amerikanizasyon),

- Yaşadığı topluma yabancılaşmış nesillerin yetişmesi,
- Toplumsal çöküşün yaşanması,
- Sosyal ve kültürel ilişkilerin zayıflaması,
- Milli kimlik krizine yol açması,
- Toplumda yabancılaşan ve yalnızlaşan bireyleri arttırması,
- Bireylere çalınca bir tüketim kültürü aşılması,
- Medya ve kültür emperyalizmine katkıda bulunması,
- Adetlerin ve geleneklerin hor görülmesi,
- Maddi değerlerin çevre ve insanın önüne geçmesi,
- İngilizce dil hegemonyasının dünyada yaygınlaşması.

Sonuç

Sanayi devrimleri sonucu ortaya çıkan, iletişim ve teknolojik gelişmelerle yaygınlık kazanan, Batının, politik ve ekonomik egemen güçlerin ekonomik, siyasi ve kültürel dayatma ve tek tipleştirme çabası olarak nitelendirilen küreselleşmenin beraberinde getirdiği değişim, dönüşüm ve gelişimin büyümesi sonucu toplumsal yaşamın her alanında, özellikle de kültürel alanda değer yargılarının, alışkanlıkların farklılaştığı ve bireyler arasındaki kültürel etkileşimin olabildiğince hızlandığı görülmektedir. Kültürel küreselleşmenin etkisiyle yerel kültürler küresel kültürün etkisi altına düşmekte, insanlar tek bir kültüre yönlendirilmekte ve bunun sonucu olarak da dünya artık hızla aynı markaları giyen, aynı yiyecekleri yiyen, aynı müzikleri dinleyen bir kültüre doğru sürüklenmekte ve tektipleşme ortaya çıkmaktadır. Küreselleşmenin kültürel açıdan ortaya çıkardığı bu gibi sorunlar iç ve dış dinamiklere bağlı olarak kentleşme, sanayileşme, medya, teknoloji, eğitim, yapısal uyum programları ve dış mali

kaynak kullanımı aracılığı ve yoluyla gerçekleşmektedir. Örneğin kültürel farklılıkların ortadan kalkması, sözlü kültür ürünlerinin ve geleneksel oyunların unutulmaya yüz tutması teknoloji yoluyla; el sanatlarının yok edilmesi sanayileşme yoluyla; açık mekânlarda icra edilen geleneksel halk oyunlarının oynanılmaması, toplumsal uygulamaların yerine getirilememesi ve aktarılamaması, komşuluk ilişkilerinin zayıflaması, bir toplumun kültürünün ve kimliğinin merkezinde yer alan geleneksel bilgi ve uygulamaların hammaddesini yok edilmesi vs. kentleşme yoluyla; yerel müzik, oyun ve oyuncak, giyim- kuşam kültürünün olumsuz etkilenmesi, yaşam tarzının değişmesi, Aşıklık geleneğinin aktarılamaması gibi sorunlar medya yoluyla; Batı kültürünün ve İngilizce dil hegemonyasının yaygınlık kazanması eğitim yoluyla; kültürel yapısal düzenlemeler, yapısal uyum programları ile; yerel kültürlerle gizli müdahale ise dış mali kaynak kullanımı yolu ile gerçekleştirilmektedir. Somut olmayan kültürel mirasın küreselleşme karşısında bozulması, yok olması, işlevsizleşmesi ve tehlike içine girmesi vs. sorunların ortaya çıkışı ağırlıklı olarak teknolojik gelişmeler, sanayileşme, kentleşme, medya vs. gibi küresel düzeydeki dış dinamiklerden kaynaklansa da bu sorunların ortaya çıkmasında iç dinamiklerin de payı yok değildir. Ülkeler ve bölgelerdeki iç süreçlerin sonuçları, kentleşme eğilimleri ve bölgesel entegrasyonlar gibi iç dinamikler de bu süreci etkilemektedir. Somut olmayan kültürel mirasın bir parçası sayılan toplumların gelenek ve göreneklere, inançları, alışkanlıkları, yaşam tarzları, davranışları, giyim-kuşam ve beslenmeleri, fiziksel ve duygusal ifadelerinin bir göstergesidir ve toplumları birbirinden farklı kılan özel kültürün ifadesidir. Nesnelere ya da sözlü ifadeler şeklinde olan bu kültürel miras ürünleri, insanlığın ortak mirası ve kültürel belleği olup, aynı zamanda geçmişin özgün bir tezahürüdür ve tarihsel, bilimsel ve sanatsal açıdan büyük önem taşımaktadır. Dolayısıyla korunarak gelecek kuşaklara bozulmadan aktarılması gerekir. Ayrıca somut olmayan miras, topluluk kimliğinin önemli bir unsurudur ve kültürel çeşitliliğe ve insan yaratıcılığına saygıyı teşvik eder. Bu sebepten kuşaktan kuşağa aktarılan bu miraslar, topluluklar ve gruplar tarafından sürekli olarak yeniden oluşturulur ve onlara bir kimlik ve süreklilik duygusu kazandırır.

KAYNAKÇA

Yazılı Kaynaklar

- Adorno, W. T. - Horkheimer, M. (2016). *Aydınlanma'nın diyalektiği*. (Çev.: N. Ülner, E. Öztarhan ve Ö. Karadoğan), İstanbul: Kabcacı.
- Alivizatou, M. (2012). *Intangible heritage and the museum*. Walnut Creek, California, by Left Coast Press, Inc.
- Berger, L. P. - Huntington, S. P. (2003). *Bir küre bin bir küreselleşme*. (Çev.: Ayla Ortaç), İstanbul: Kitap.
- Bulajic, A. - Domazet, D. (2012). "Globalization and outsourcing and off shoring". *Journal of Emerging Trends in Computing and Information Sciences*, Vol. 3, No. 9.

- Dağtaş, E. - Aydın, N. - Yılmaz, Ç. (2018). Sinemanın ekonomi politiği: 2016 yılı verileri üzerine bir değerlendirme. *TRT Akademi Dergisi*, 03 (05), 186-217.
- Giddens, A. (2002). *Run a way world: How globalisation is reshaping our lives*. Rutledge.
- Gökdemir, N. – Kurtoğlu, R. (2013). Küreselleşmenin dünya film endüstrisine etkisi ve Hollywood film endüstrisindeki yeni eğilimler. *İstanbul Aydın Üniversitesi Dergisi (İAÜD)*, 5 (19), 27-56.
- Gül, G. (2011). *Küreselleşmenin tekstil ve moda endüstrisine etkileri*. İstanbul: Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.
- Hall, S. (1998). Yerel ve küresel: Küreselleşme ve etniklik. *Kültür, Küreselleşme, Dünya Sistemi*, (Der. Anthony D. King), (Çev.: Gülcan Seçkin ve Ümit Hüsrev Yolsal), Ankara: Bilim ve Sanat Kitabevi.
- Holton, J. R. (2013). *Küreselleşmenin kültürel sonuçları*. (Çev.: K. Karaman), *Sosyoloji Konferansları No: 47* (2013-1), 59-75.
- İnal, K. (2007). *Çocuğun örselenen dünyası*, Ankara: Sobil.
- Kim, J. W. – Meso, P. – Dong-Gook, K. (2005). Cultural effects on offshore-outsourced system development. *13th Annual Cross-Cultural Meeting in Information Systems, Las Vegas, December*.
- Mahiroğulları, A. (2005). Küreselleşmenin kültürel değerler üzerine etkisi. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 0 (50), 1275-1288.
- Özdemir, N. (2009). Kültür ekonomisi ve endüstrileri ile kültürel miras yönetimi ilişkisi. *Milli Folklor*, 21 (84), 73-86.
- Özdemir, N. (2012). *Medya kültür ve edebiyat*, Ankara: Geleneksel.
- Özdemir, N. (2018). Kültür değişimleri ve teknoloji. *Erol Güngör Sempozyumu Bildirileri*, 205-237, Türkiye Yazarlar Birliği.
- Ritzer, G. (2000). *Toplumun McDonaldlaştırılması*. (Çev.: Şen Süer Kaya), İstanbul: Ayrıntı.
- Robertson, R. (1998). Toplum kuramı, kültürel görecelik ve küresellik sorunu. *Kültür, Küreselleşme ve Dünya Sistemi*, (Der. Anthony D. King), (Çev.: Gülcan Seçkin ve Ümit Hüsrev), Ankara: Yolsal Bilim ve Sanat.
- Taylan, H. H. - Arkan, Ü. (2008). Medya ve kültür: Kültürün medya aracılığıyla küreselleşmesi. *Sosyal Bilimler Dergisi*, X (1) 85-97.
- Tzanelli, R. (2011). Cultural flows. *Encyclopedia of Consumer Culture* (Ed.: Dale Souterton), 369-388, Thousand Oaks, Calif.: SAGE Reference.
- Yeşilorman, M. (2014). Küreselleşme sürecinde ulusal kültürler ve Türkiye. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1 (1), 147-164.

İnternet Kaynakları

- Büyükyıldız, Z. (2009). Küreselleşme hareketlerinin ulusal müzik kültürüne etkileri. <http://www.musikidergisi.net/?p=1236> (Erişim: 12.08.2018).
- Cangızbay, K. C. (2013). The globalization of toys. <https://writingmerrimack.wordpress.com/2013/10/07/the-globalization-of-toys/> (Erişim: 13.08.2018).
- Chung, K. (2004). Mitigating losses to intangible cultural heritage in a globalized societ. <http://unesdoc.unesco.org/images/0014/001400/140090e.pdf> (Erişim: 07.07.2018).

- Özarslan, Z. (2014). Yeni medya döneminde sinemanın geleceği. <https://bianet.org/biamag/sanat/159421-yeni-medya-doneminde-sinemanin-gelecegi> (Erişim: 29.08.2018).
- URL-1: Dünya müziğine kim hakim? Bağımsızlar mı? Global şirketler mi? <http://hafifmuzik.org/haber/dunya-muzigine-kim-hakim-bagimsizlar-mi-global-sirketler-mi/> (Erişim:14.08.2018).
- URL-2: Hızlı moda markaları üzerine. <http://www.ekonomania.com> (Erişim: 24.08.2018).
- URL-3: International Council of Toy Industries. <http://www.toy-icti.org> (Erişim: 28.07.2018).
- URL-4: Kültür emperyalizmi üzerine. <http://www.yazangenclik.com/kultur-emperyalizmi-uzerine-5634> (Erişim: 05.06.2018).
- URL-5: Largest Film Industries In The World. <https://www.worldatlas.com/articles/largest-film-industries-in-the-world.html> (Erişim: 29.08.2018).
- URL-6: Lunsqui, A. (2012). Music and globalization: Diversity, banalization and culturalization. <http://revues.mshparisnord.org/filigrane/index.php?id=161> (Erişim: 28.05.2019).
- URL-7: Pugalla, J. L. P. (2005). Globalization and structural adjustments in sub-Saharan Africa. *The University Dialogue*. 8. https://scholars.unh.edu/discovery_ud/8 (Erişim: 03.06.2019).
- URL-8: 2017 vizyon filmlerinin ülkelere göre dağılımı. (2017). <https://www.filmloverss.com/2017-vizyon-filmlerinin-ulkelere-gore-dagilimi/> (Erişim: 29.08.2018).
- URL-9: Kongar, E. (1997). Küreselleşme ve kültürel farklılıklar çerçevesinde ulusal kültür. https://www.kongar.org/makaleler/mak_ku.php (Erişim: 02.01.2018).